

ALPER AKÇAM

DENİZİN DİBİNDE BİR SARIKASNAK

Deniz, insan yaşamının ve düşüncesinin temel metaforlarından suyu temsil eden en güçlü imge kaynağıdır. Ancak, soyut olarak sudan daha geniş değişkenlik gösteren bir düşün ve düşünlem kaynağıdır da... Yazın dünyasında ve tüm kültürlerin içinde, renk, ses, uğultu, yitip gitme, dokunma duygusu gibi yönelimleri devindirirken, yaşamı bir şiir olarak yeniden kurma olanağı tanıyan romantik ve eşsiz bir öge olarak yaşar...

Denizin bu romantik ve bir ölçüde metafizik ve metaforik kavranışları ile yaşamın acımasız ciddi yüzü arasında bir köprü oluşturulabilmesi içinse, güçlü bir gözlem gücüne, eleştirel bakış açısına, sanatçı yaratıcılığına sahip olunması gerekir.

Vecdi Çıracıoğlu, Sarıkasnak'ta yazınsal olarak romantizmin kullanageldiği deniz imgesini çoğul gerçekçi bir anlayışla yapıtının içinde yeniden yaratma yetkinliğini göstermiş bir yazarımız... Sarıkasnak, bu boyutuyla romantizmi çoğul gerçekçilik ile buluşturmuş ve grotesk halk kültürü öğeleriyle kaynaştırmış... Bu arada onca acı yaşanmışlıklara karşın romantik groteskte ait korku ve kasvetin yazınsallıkta hiçbir iz bırakmamış olması da yazarın çoğulcu ve gerçekçi groteskten yana tavrını ortaya koymaktadır.

Sıradan bir kategorileştirme ile bir araya getirilmesi olanaksız gibi görülen birçok bakış açısı bir tek yapıt içinde yan yana görünür duruma getirilmiştir.

Tüm çocukluğu, gençliği, yokluklar, yoksulluklar içinde geçmiş bir deniz insanı... Yaşamını sürdürebilme uğruna, ekmek parası için denizin dibinde en ilkel koşullarda tekne onarımı yapan tek gözlü, yoksul bir garip... Bir gözünü ülkenin kurtuluşu için verilen savaşta yitirmiştir. Yitirdiği gözün yerinde bir dünya para ödeyerek alabildiği, takma, camdan bir göz vardır. Kahramanımız Camgöz Reistir o.

Camgöz, denizin dibindeki paslı gölgeler ve karanlıklar arasında biri camdan gözüyle, lastik bir hortumun ucunda, ilkel dalgıç giysisiyle üç kuruş için kendi açlığıyla savaşı sürdürürken, yukarıda, kasabanın kıyıya hemen yakındaki meydanında 23 Nisan Bayramı kutlanmaktadır. Ülkenin kurtarıcıları değişmiştir artık. Kurtuluşu kutlayan ve parlak nutuklar patlatanlar, parti yöneticileri, bezirgânlar, orman kaçakçılarıdır...

Gözü ödülde, dünya ya da piyasa egemenlerinin ilgisini çekebilecek imge ve düşünce kurgularında değil, ölüp gidişi bir iki insan dışında kimseyi ilgilendirmemiş bir yitik sesin yazısı ve acıya direnmeyi bilen Anadolu insanının şenlikçi anlatım temelini ana doku olarak seçmiş bir uzun hikâyeye metni: Vecdi Çıracıoğlu'nun SARIKASNAK adlı yapıtı.

Camgöz Reis, yaşamı boyunca bir kaçamak, bir oldubitti telaşı içinde yalnızca bir kez bir kadınla yatmıştır. Camgöz, acıması, arkasından gözyaşı dökülecek bir imge değil, kendisiyle dalga geçmeyi başarabilmiş kozmik insancıl bakışın da bir parçasıdır.

Eski teknelerin onarımı için şöyle böyle idare edecek ilkel bir dalgıç giysisi vardır ama giysinin gövde ve baş kısımlarını birbirine bağlayan "sarıkasnak"ı her seferinde kasabanın bezirgânı, orman kaçakçılığından her türlü ticarete kadar her işin adamı Bodur'dan kiralamak zorundadır. Sarıkasnak, kasabanın dalgıçları için yaşamsal önemde bir gereçtir. Can pahasına kazandıkları paranın önemli bir kısmını sarıkasnağı kiralamak için Bodur'a vermek zorunda kalmaktadırlar.

Camgöz Reis, 23 Nisan kutlamaları sırasında denizin altında tekne onarımı ile uğraşmaktadır. Paslı bir sacın kendisini yaşama bağlayan hortumu kesmesi ile ayakta ölüp gider... Hortumun kesildiğini anladığı an, eline hortumun kesik ucunu almıştır. Yaşayabileceği son anlar için hortumdaki havayı kullanacaktır. Ne panik, ne bir ölüm korkusudur ağır basan; hayatın verdikleri ve aldıkları kendi içselliğiyle, kendi diliyle bir kez daha gözden geçirilir. Bir anlamı var mıdır böyle bir yaşamı sürdürmüş olmanın?

İkinci kısım, Camgöz'ün kader arkadaşlarının onunla birlikte gömülmüş, otopsi sırasında bir türlü çıkarılmayan sarıkasnakı almalarıyla başka bir yöne evrilir. Boğulup ölen Camgöz Reis'in boynu kütük gibi şişmiştir; boyun güçlkle kesilip sarıkasnak çıkarılırken camdan gözüyle arkadaşlarını izlemektedir kahramanımız. Yaşam boyunca kader arkadaşlarının arkasından gidecektir artık. Çıkrıkçı ve Hortumcu'nun arkasında koca bir mitoloji, vicdan azapları, suçluluk duyguları olarak dolanıp duracaktır.

Vecdi Çıracıoğlu, karnavalcı bir yazardır. Tüm yapıtlarında, ana doku, grotesk halk kültürü imgeleri ve gülmece ile donanmıştır. Sarıkasnak'ta da kimi açıktan patlayan, kimi sinsice metne işleyen bir gülmece kolayca ayırmsanır. En acıklı, en ciddi anlarda bile Deligarı'nın hiç susmayan davulu eşlik etmektedir olay örgüsüne. Hayat en kahırlı, acılı görüldüğü anda bile bir oyundur. Huizinga'nın "homo ludens"ini oynamaktadır insanoğlu.

Çıkrıkçı ve Hortumcu, ayrı ayrı evlerde, ayrı ayrı insanların içinde olsalar da artık aynı imgelerle donatılmış bir hayatı yaşayacaklardır. Aynı rüyaları görecekler, aynı yazgıyla kıvrandıklarını bilecek, geceleri aynı zaman parçalarında yattıkları döşeklere işeyeceklerdir. Birlikte girecekleri kahvede duvardaki Şahmeran'ın yanındaki fotoğraf onlara ait oluverecektir; orada, duvarda çakılıp Şahmeran'a bakacaklardır.

Kahramanlara ait özel bir ad yoktur Sarıkasnak'ta... Onlar lakaplarıyla, anılır. Birer övgü-sövgü esintisi taşıyan takma adlarla özelliğinin sınırlarını yitiren birey, nesneye yakınlaşır. Karnaval yaşamının çoğul, değişken, yenilenen anlam taşıyan bir ögesi olarak sahnede yerini alır. Adlar, henüz cins adı kadar tarafsız ve genelleşmiş değildir ama genel olana doğru sınırları zorlamaktadır... *"Dahası tam da doğaları onları bulaşıcı kılar; etkileri öteki kelimelere yayılır, dilin tamamını etkiler.*

Burada Rabelais'nin sözlü biçeminin dikkat çekici bir özgülüğüne değiniyoruz: Onun özel ve cins adları arasında, modern edebi biçimde görmeye alışık olduğumuz gibi kesin bir ayırım yoktur. Bu, özel ve cins adları ayıran çizgilerin belirsizleşmesinin, övgü-sövgünün bir takma

ad altında ifade edilmesi gibi bir amacı vardır. Başka bir deyişle eğer bir özel ad, sahibini niteleyecek şekilde açık bir etimolojik anlama sahipse, artık bir özel ad olmaktan çıkar, takma ad olur. Bu takma adsa asla tarafsız olamaz, zira anlamı, olumlu veya olumsuz olsun mutlaka bir değerlendirme barındırır. Takma adların hepsinde bir övgü-sövgü nüansı vardır.”
(Bahtin, Rabelais ve Dünyası, s. 493).

Karakter adları dışında yer adları da aynı çoğul bakış açısıyla, birer nesne adıymış gibi anılır. “Dünyanın gözü, Hoyratdeniz, Boztepe, Yaşamevi, Hisarpeçe, Çekiciler Çarşısı...” Vecdi Çıracıoğlu’nun yazdığı uzun bir hikâye olmakla birlikte bir halk anlatısıdır, bir masaldır, kahramanlarının camgözlü yoksullar olduğu bir destandır hatta. Çağa, bugüne ulaşmış, modern toplumun rezilliklerini sarsan bir destan... Konuşanlar kendi içsesleriyle seslenirler birbirlerine. Anlatıcı da katılır bu seslere ve hiç dokunmaz o içtenliğe, genel savrukluğa, sıradanlığa. Özenti, ayrıcalık, özel söz ve kavramların henüz dil dünyasına, yeryüzüne doğmadığı, tanrıların insan, insanların tanrı olabildiği bir âlemin metnidir Sarıkasnak.

Camgöz Reis’in dişilik anıtı, cinsel arzularının hedef nesnesi olan Denizler Ecesi, kahramanımıza, edep yerlerini uzun sarı saçları tarafından örtülmüş dünya güzeli çırılçıplak bir genç kız olarak görünür. Yalnızlıklarında, fırtınalı havalarda, tüm duygulu anlarında capcanlı belirir gözünün önünde... Arzuyla sarsılan yoksul benlik için müthiş çekici bir imgedir Denizler Ecesi... Bir el uzatımı uzaklıkta, az sonra yalnızlıkların, yoksullukların büyüdüğü yatakta arkadaş olacak, sarıp sarmalayacak gibi...

Aslında kurtuluş savaşı yıllarında kasabadan kaçmakta olan Rumların geride bırakmak zorunda kaldıkları bir yontudur Denizler Ecesi. Kasaba halkı bu taş yontuya çaput bağlamakta, dilek dilemektedir. Fırtınalı bir havada deniz alıp götürür Denizler Ecesi’ni. Geride bir söylenti kalmıştır: Başkalarını kurtarmaya çalışırken ölenler, onunla birlikte nereye gittiklerini bilmeden dip karanlığa gömülürler; onlar, denizler Ecesi’nin kuludurlar. Denizler Ecesi, eğer isterse, onların cesetlerini kimseye göstermeyecektir.

Vecdi Çıracıoğlu, Denizler Ecesi'ne kul olmayı hak edenlere özgü bir yazınsallık örneği veriyor Sarıkasnak'ta; ne mutlu başkalarını kurtarmaya çalışırken Denizler Ecesi'ne kul olabilmışlere...

Başkasının sesi olabilme, dinmeyen arzusunu içselleştirebilmede edebiyata en çok yakışanı seçmiştir Çıracıoğlu. Adı sanı duyulmamışların öyküsünü, herkese ait bir dille, onlara ait söyleyiş biçimleriyle harmanlayıp yazmaya koyulmuştur. Ne ki, arada bir anlatıcının şair sesi özel bir tını ile yükselir, Bahtin'in sefalet doğalcılığı dediği düzeyi örseler... "Samimi, sadık ve deneyimliydiler. Bir Divan Edebiyatı şairinin aruz vezni yapısı gibiydiler, birbirinden kopamayan..." (Sarıkasnak, s. 23) "Her yana bol yıldız yağmıştı ve taban, geometrik yerleştirilmiş renkli büyük mozaiklerle döşenmişti." (Sarıkasnak, s. 31). "Genç Cumhuriyet'in hem iktisadi hem kültürel alandaki hamlelerinin estetize edileceği, tüm yurttan kutlanacak olan '23 Nisan'a az bir süre kalmıştı" (Sarıkasnak, s. 37). Anlatıcı sesi ile anlatılan, olay örgüsü ve karakter sesleri arasında oldukça belirgin ayrımların doğduğu bu kırılma şairanelikleri dışında, hem yapı, hem içerik olarak, iki tarafı aynı sınır çizgisinde başarıyla taşımış bir yapıt Sarıkasnak...

Son ayların, hatta yılın kitapları içinde çok ayrıcalıklı bir duruşu var. "Edebiyat için edebiyat" diyenlerin mutlaka okuması gerekli Sarıkasnak'ı...

Kaynakça:

Vecdi Çıracıoğlu, Sarıkasnak, Everest Yayınları, Temmuz 2006 1. Basım,

Mihail Bahtin, Rabelais ve Dünyası, Çev.: Çiçek Öztekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005

alperakcam@gmail.com